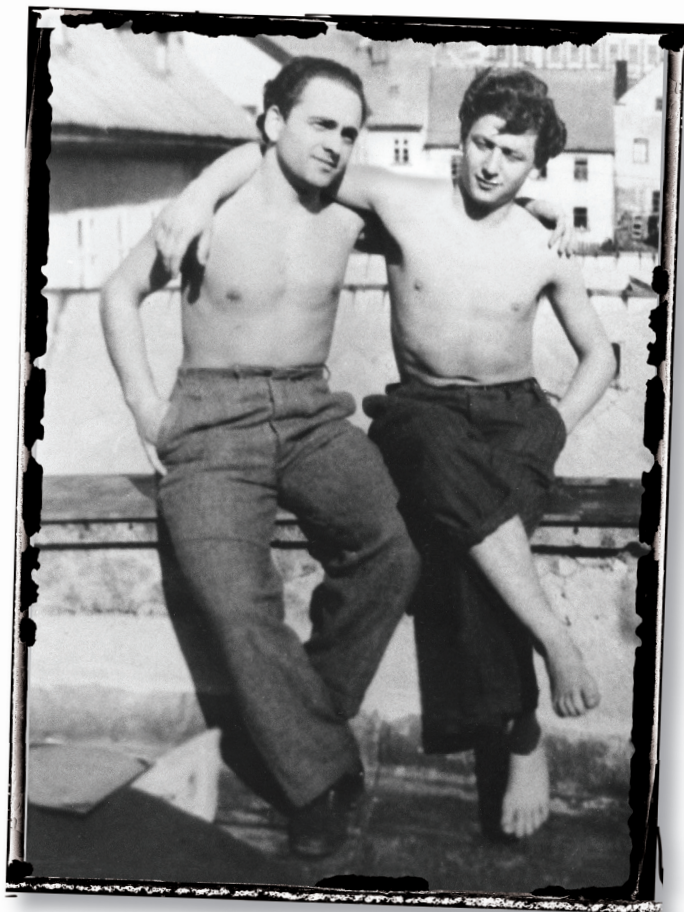

Arnošt Lustig

Můj známý Vili Feld

Román o lehkosti nesplněného slibu
a mučivých výčitkách svědomí

Mladá fronta

Můj známý Vili Feld

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na

www.mf.cz

www.e-reading.cz

www.palmknihy.cz

MLADÁ FRONTA

Arnošt Lustig

Můj známý Vili Feld – e-kniha

Copyright © Mladá fronta, a. s., 2018

Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

MLADÁ FRONTA

Arnošt Lustig

MŮJ ZNÁMÝ VILÍ FELD

Arnošt Lustig

MŮJ ZNÁMÝ

VILI FELD

/TMA A SVĚTLO SVĚTA/

Mladá fronta

Autor děkuje za podporu této knihy společnosti VEOLIA VODA
ČESKÁ REPUBLIKA, a. s..

Copyright © Arnošt Lustig, 2008

ISBN 978-80-204-1815-9 (tištěná kniha)

ISBN 978-80-204-5034-0 (ePDF)

Doplněné vydání

Když nemůžu spát a cítím se vinen, ačkoli jsem nic neudělal a ani mě nikdo neobviňuje, píšu, a noc na sebe vrší vrstvy tmy, až zhoustne natolik, že její tkanivo praská jako natažená látka a začne jí prosakovat svítání. Slyším v duchu, co nemá jméno. Co nejde pojmenovat. Jen chvění. Čím přesahuje mlčení hlas a hlas ticho. Hranice, kde splývá dobré a zlé, a zároveň mez, která se neztrácí, jen vlněním posunuje k noci, když přijde večer a padá tmou jako kámen vzduchem, svou vlastní vahou k jitru.

Z DENÍKU MALOMĚŠŤÁKA

Dobro a zlo?
Zločin a trest?
Každý to vidí jinak.
Vždycky to někdo je.

I Byla na pouti, kde měli atrakci. Ženy si mohly koupit lístek a roztočit kruh jako v ruletě. Místo čísel se zastavilo kolo u jednoho ze tří znamení: Seznámení, Přátelsky a Vášnivý milovník. Výhra byla políbit Hitlera. Když se kolo zastaví u Seznámení, smí se žena letmo dotknout rty jeho tváře. Zastaví-li se kruh na Přátelsky, může ho lehce políbit na rty. Pokud kolo dojde na Vášnivý milovník, žena na něj doráží ústy, jak se jí zachce. Hitler tam samolibě seděl se svými rybími rty a tenkým knírkem, s pedantským pohledem člověka, který se jen nerad účastní, a úzkoprsou snahou si nezat. Měla chuť zafixlovat kolo, aby se zastavilo u znamení Vášnivý milovník a cizí ženské mu hmoždily ústa.

ZE SNA

Žádný kůň není tak dominantní, aby si mohl dovolit při dostihu chyby. Neběžel příliš rychle. Věc spočívala v tom, že běžel nesprávným směrem.

My přijdem, 1948

Proč člověk žije? Proto, že se narodil? Proč mě sem přivedla neznámá hra maminky a tatínka? Stačilo jenom, aby si tatínek lehl na maminku, nebo hodit – jako do forbesu – v náhodné chvílce stříbrnou korunu do hracího automatu štěstí nebo neštěstí?

Tak jsem tedy to sobotní ráno vystrčil zadeček na pana doktora Poppera a sestřička řekla: „Vidíte, paní Krausová, je to kluk.“ (A netušila, že povzdech mé osmnáctileté maminky nad mými zhnědlými půlkami a přání, abych se jmenoval Jindřich, bude poslední, co vysloví.)

K čemu jsem přišel? Jaká to byla řada, která čísla, jaké hvězdy? Které sudičky mně přály nebo nepřály, co jsem se teprve měl dovědět? A proč takhle? Může mít význam, že maminka slavila narozeniny třicátého dubna, kdy se údajně koná sabat čarodějnic? A má jiný význam, že zemřela posledního dubna, když jsem spatřil světlo světa? Kdo určil, co se má stát? Proč jsem se nenarodil jako lev, pták nebo štěnice? Co je ve mně hlas a co ozvěna? Připadám si jako ryba z pohádky, která ve chvíli úzkosti promluví. (Držel jsem vždycky s rybářem, ne s jeho ženou, která skončila u necek, protože neměla nikdy ničeho dost.)

Proč si člověk myslí, že je-li něco daleko, natolik se ho to netýká? Co je vzdálené, co blízké? Je život vášeň, omyl, nebo nuda? Nedorozumění, výsada, anebo nesmysl? Přijdeme cestou na kloub alespoň něčemu? Co je štěstí, osud? Je vše jen náhoda? Má to skrytý řád? Má význam hvězdný prach, který dýchám? Co je krása? Co smysl?

Co je, to je, říkal Plešoun Leoncavallo, odborný učitel tělocviku v sirotčinci v Belgické 25. Jsi, protože jsi. Žádný strach, to taky přejde. Ale proč? Nemůže to být jen chemie, jak tvrdil Plešoun. Chvilí se mi zdá existence smutná a vzápětí z týchž důvodů hezká. Na něco se vyspím dobře, na cosi do mrzuta. Tak je to s mou minulostí i budoucností. Chvilí jsou nejisté, za chvíli je mi z nich do zpěvu. Proč nejsem (vím, že i takhle se jenom ptát je pitomost) růžovým slunečním paprskem nebo starou pannou Elsou Ebergovou v poválečném prázdninovém táboře? Krůpějí krve, sladkou bolestí nevěsty nebo dechem horolezce, než padne? Proč není v životě nic tak jisté alespoň jako rychlost světla? Kde je smysl toho všeho?

Dřív se mi zdály v noci příběhy. Teď jenom obrazy, věta. Dlouho se mi opakoval sen z divadelního zákulisí: Za staženou oponou ke mně přistoupila dívka s běloučkou pletí, zničehonic mě objala a pohládila. Cítil jsem, jak byla teplá a vláčná. Najednou přivřela oči, přestávala se mazlit a šeptala, že už to stačí. Proč přišla nahá? Co v sobě obnažila kromě svlečených šatů? Později jsem se ptal: Je žena bludiště? Cesta a schody, po nichž stoupáme i klesáme do sebe samých? Svátost, kterou se rouháme? Krása, bez níž je život ubohý?

Probouzím se dřív, než bych měl. Snad už nepotřebuju tolik spát. Občas se spánkem zpotím. Ptám se, jak to všechno dopadne. Nevím přesně co. Proniká mnou nevysvětlitelná úzkost, než s jitrním světlem přejde.

Adler, moje nevlastní dvojče a kamarád, mi svěřil, co se mu vrací s pokročilým věkem. Jeho případ s Ledererem. Prchali ke konci války hořícím lesem, esesáci stříleli na všechno, co se hýbalo. Utíkali dva. Stěží se vyškrábou z polí do strmého kopce a lesa za vrcholem. Najednou se objevil Lederer. Spočítali si během vteřiny, že ve třech by je spíš chytili. Kudy jdete, zeptal se. Mlčeli jen dvě tři vteřiny, než ukázali na východ. Lederer pochopil, že chtějí jít sami; měl v očích zoufalství i vzdor a opovržení, otočil se na podpatku a zmizel opačným směrem.

Vnímal jsem to, jako by se to stalo mně. Jako Ervín Adler cejchuju lidi, jestli bych s nimi chtěl či nechtěl být v lágru. Někdy pochybuju, že bych chtěl být i sám se sebou. Proč, to není otázka ani odpověď. Rozdělují si lidi na bezpečné a nebezpečné. Těm nebezpečným se vyhýbám. Pokud nemusím, straním se jich. Ale co všechno je mezi tím?

Zvláštní je, že když se někdy blíží noc a v jejím šelelu už vlastně příští den, začínám posuzovat minulé události od začátku. Tanou mi na mysli, současně s tápavým zvukem tušení uvnitř, kde mu nasloučám jen sám: Ten, který vypovídá, jsme my, kdo naslouchá, jsme opět my a onen odpovídající, vzpouzející se nebo nalézající je znovu naše maličkost. Svědomí, sestra odpovědnosti, ohleduplnosti člověka k člověku.

Snad je to pro kočku. Neznámé vody, ve kterých se každý nakonec ztratí a utopí. Žalobce, soudce i popravčí v jedné osobě. Stínový soud, ve kterém jsme všichni soudci a který se nikdy neodkládá. Možná, že co hodlám psát, to moje první a zároveň poslední, nebude stát za kapku inkoustu. Hodně z toho, čemu přikládám důležitost, je zítra usazený prach. Cesta, po níž jsem šel. Tváře, místo nichž vidím záda, a pozdvižení, z něhož slyším jen ozvěnu rozplývající se v dálce. Nicotnost, nula, houbes. Rozptýlená mlha. Nepotřebuju, aby mi někdo otloukal o hlavu krále Šalamouna, abych pochopil, že pružiny, které ovlivňují život, a neviditelné ruce a prsty, které ho hnětou jako těsto, zadělávané tajemnou tekutinou času, ta touha a úzkost, které nemohou umřít, obsah výkřiku po první ráně, kterou člověk dostane při narození, aby popadl dech, mají tisíce příčin, desetitisíce proč. A každé z nich ještě xkrát tolik. A nikdo je nestihne přebrat jako mák, který daly sestry přebírat Popelce. Jakmile jsem sám, je to se mnou jako s Adlerem, když vidí v duchu mezi stromy Ledererova záda.

Vidím také záda – události, protože jejich stříbro spatřím, když se na mě řítí v podobě katastrofy, a to také ne pokaždé včas. Z loužičky, kterou je paměť na začátku, se stává moře zapomnění, do kterého tečou řeky všeho, co se stalo. Ale ať mi pak někdo vysvětlí, proč se navzdory bezstarostnosti, se kterou jsem se narodil a která mi v životě už tolikrát pomohla a bez níž bych se nejspíš zbláznil, jako to hrozí Adlerovi, tolik vracím k Vilimu Feldovi? Proč ze všeho, co si chci potvrdit nebo popřít, vystupuje ze ztracena, z ticha a zapomnění znovu on?

Ty *třpytky*, panenky jeho šedých očí, výraz protáhlé, chytré tváře vyjadřující báječný příslib, co nás čeká, prelud nebo naděje, že to nejlepší je teprve na cestě, stačí zůstat naživu, kdekoli člověk je.

Vili Feld.

Ve dnech, kdy mi na hřišti Hagiboru odloudil a svedl Ruth Winteritzovou, neminul den, abych si nepředstavoval, jak se spolu prospali. Zdálo se mi o tom v noci. Sen plný tělesnosti, mírně řečeno. Byl ve snu asi horší než ve skutečnosti. Odehrávalo se to v hotelu, kde se probíral projekt Domova mládeže. Měla na starosti jeden z úseků.

Díval se na ni a líbil se mu její zadeček. Napadla ho bláznivá myšlenka: svést ji. Na jeho elegantní tváři se vyklubal úsměv. Nakonec se pomalu všichni rozcházel. Požádal ji o tiskovinu. Mohl by je dostat? Ano, odpověděla. Má je v pokoji. Nabídl se, že si pro ně dojde, aby nemusela běhat po hotelu a hledat ho. Zamířila do pokoje, s Vilim Feldem v patách. Otevřela dveře, vešli a Vili Feld je rychle zabouchl. Řekl si buď anebo. Vrhł se na ni a k jeho velkému překvapení nebyla proti. Začal ji vášnivě líbat a přitom jí hladil zadeček přes sukni, přel jí vpředu. Nevěděla, kde všude má ruce. Masíroval jí prsa.

V objetí cítila, do jaké míry ho vzrušila. Šeptal jí, co se nedá opakovat. Chtěl její papulku, její ruku. Řekla mu, co chce od něho. Proměnil ji v lízátko. Narážela na jeho jazyk. Byla plná mléka, které mu nevadilo. Lačně ji polykal.

Dostrkal ji na postel. Líbal a hladil ji. Strhal z ní šaty a prádlo. Tuhl jí v rukou. Sklonila se. Udělal na oplátku všechno, co dostal od ní. Nacházel prsty každou štěrbinu. Děvko, Děvečko, Děvenko, šeptal. Děvko. Byl hrubý, i slovy jako smyslů zbavený. Kvílela bolestí. Řval. Držel ji za lokty a za boky. Chtěl, aby na něj vystrčila zadeček, a chválil její tělo. Rval ji za vlasy. Už nemohla dál. Šli společně do sprechy. Když ji viděl znovu nahou, opět začal. Bylo jí dobře? A jemu? Vzájemně si lichotili. Jestli je tělo jako přelévající se moře, nezmařili ani kapku. Sen končil setkáním nazítří. Řekla, že mi byla malinko nevěrná.

To další už bylo po probuzení.

„Mám o tobě sny,“ řekl jsem.

„Doufám, že ty nejslušnější,“ odpověděla.

„Naopak,“ řekl jsem.

„Nestydo,“ řekla.

„Asi bys to nechtěla slyšet.“

„Ne.“

„Byl v tom pan Feld. Velice důvěrně.“

„Neříkej.“

Zrudla? Nebyl jsem si jistý.

„Neměl jsem tě s ním seznamovat.“

„Proč?“

Ani teď nerudla.

Nemohl jsem jí líčit podrobnosti. Měla ho plnou pusou. Říkala, že je to skvělý pocit. Zacházel s ní jako s kurvou a chtěl, aby tak zacházela s ním. Připadalo mu to hrozné. Pokračovali asi deset minut.

„Nebyl to hezký sen,“ řekl jsem.

„Přála bych ti lepší,“ řekla.

Ale neptala se, co všechno se mi zdálo.

Myslel jsem na to, že nevynechali nic. A jak ráda si to nechávala líbit. Neznal jsem ji tak. Nebyl jsem Vili Feld. Byla s ním jiná? Vracel se k vzájemnému olizování. Neměl jsem z toho nejlepší pocit. Byl jsem rád, že jsem se probudil.

Kdoví, co se s Utinkou Futh Winternitzovou stalo. Nevrátila se, jako mnoho jiných. Nechtěl jsem si ji zmenšit na sen, který se mi o ní zdál. Chtěl jsem ji ochránit od hrubých doteků ze sna.

Sen se mnou zůstával dlouho. Podrobnosti nevyšuměly.

Sny Viliho Felda byly pravděpodobně střízlivější. (Ačkoli svoje sny nikdo nekontroluje.) Záleží na okolnostech, jak dalece jim hodláme věřit, že jsou zrcadlo, nejsou-li obrazem toho, co se nestalo, ale mohlo stát. Pokračování skutečnosti, nebo mnoha skutečností. Směs. Slitina.

Zdálo se mu několikrát za sebou, co se zdálo mnoha emigrantům, kteří se nesetkali s očekáváním, ať bylo jakékoli.

Vrátil se ve svém snu, ale nepustili ho už ven. Dobrovolně vlezl do pasti. Nasadil si okovy, zajatec ve vlastní kůži.

Tenhle sen mi Vili Feld převyprávěl.

Shledával, že původní země, z níž odešel, nebyla ve srovnání s jinými tak zlá.

„Nechci si stěžovat nebo naříkat,“ řekl.

„Dokud nás neplynoujou, Vili, taky si nechci stěžovat,“ odpověděl jsem.

„Vypadá to, že jste trefil hřebík na hlavičku.“

Těšilo mne to. Své citové rozechvění skrýval. Nebo je maskoval. Nerozhodil ho ani nejsilnější kalibr. Sen o návratu, který se mění ve

vězení. To neutuchající, podvědomé i vědomé, jako proud v ponorné řece. Jako když tvrdil, že monogamie je největší hloupost, kterou si lidé vymysleli. To citově rozechvívající, co v rozumu hlodá jako červ, ano i ne, pochybnosti, váhání, nerozhodnost, nejistota mezi unikajícími jistotami. V duchu kýče *Zasvit' mi ty slunko zlaté*.

„Proč si člověk nemůže vybrat, kde a komu se narodí?“ povzdychl si, směšně.

„Nedá se to změnit?“ zeptal jsem se.

„Jen těm mimořádně šťastným,“ řekl.

Vili Feld.

Zákoutí jeho duše. Kam jsem mohl nanejdýš nahlédnout. Tušit. Ani to ne.

„Máme každý svou knihu osudu,“ řekl. „Je snadné tvrdit, že Bůh je mrtev, máte-li bezpečné zázemí, výhledy, jste-li obklopen krásou, bezpečím, trvalostí svých věcí. Ale proč nelze dopředu prolistovat knihu, která si říká osud? Může být laskavá i nespravedlivá. Pravdivá i plná klamu. Kdysi mi kartářka prorokovala, že v osmatřiceti budu v cizím městě a potkám známého, který mně, jako ručičky u hodinek, za pět minut dvanáct poskytne důležitou radu, inspiraci, povzbuzení. Zmeškám, jen když zaváhám a nebudu slyšet, co bych neměl přeslechnout. Opustila mě schopnost se rozhodnout. Nevěřím kartářkám, jako jsem nikdy doopravdy nevěřil kartám. Jen hraju. Někdy, abych vyhrál, jindy, abych zabil čas nebo se bavil tím, co od karet očekávají ti druzí.“

Byl to Vili Feld, který na hřiště Hagiboru v roce 1941 přinesl anekdotu, jak učitel napsal křídou na tabuli *Bůh je mrtev, Nietzsche*. A student pod to připsal bílé na černém: *Nietzsche je mrtev, Bůh*.

Některé anekdoty mohou být dlouho aktuální.

Premýšlel jsem o tom, kolikrát už byl Vili Feld mrtev, kdy mu duch říkal něco jiného, než tvrdila jeho ústa nebo než co namlouval sám sobě. Nebyl to soucit, ani jen porozumění. Byla to snaha přijít mu na kloub. Co v něm hlodá, nad co se dokázal povznést, nejenom tam a tady.

Šlehlo mi to mozkiem, rychlejší než myšlenka.

„Víte,“ řekl Vili Feld, „někdy se mluví o nesmrtelnosti. Pokud je dočasná, vím, o co jde. Všichni moji mrtví v jistém smyslu žijí. Ve mně. Není to pouhá vzpomínka. Je to jejich život, bohatý, košatý, každý se svým charakterem, svými sklony; epizody, osobní zážitky, které ve mně žijí a na něž nemůžu zapomenout. Není to jen otázka paměti. Je to záležitost duše. Hodně lidí si myslí, že duše je vynález básníků. Nikdo ji neviděl, neslyšel, neměl v ruce. Ale vykrvácel bych za to, že je. Určitě si ji jen nevymysleli rabíni, kněží a básníci. Zdráhám se přemýšlet o smrti. Připadá mi to jako nevhodný flirt, rouhání, prostopášnost. Je spolehlivě po válce, jen pochybuju, že spolehlivě skončila. Ale nevím si rady se svým životem. To je horší. Nic mi nechybí. Najím se, kdy chci; kdyby mi chyběly kšandy, rukavice nebo kravata, šaty, polobotky, kravata, dojdou si do krámu a koupím si, když budu chtít, od všeho třeba dvoje. Ty dražší. Mám všechno dobré, slušné, netrpím pocitem, že jsem chudinka, v žádném směru. Ale něco mi chybí. Nemůžu přesně říct co. Něco.“

Mluvil o štěstí. O smrti, nesmrtelnosti. Osudu. O směšnosti existence. O životě, selhání, povinnostech a vině a beztrestnosti. O zápasu se zlem, zvnějšku i zevnitř. O odpovědnosti za sebe, za ty druhé. Co si člověk zaviní už tím, že se narodil. Co dluží sobě a těm druhým. Co dluží ostatní jemu.

Z restaurace křičela hudba, náhodou jemnější kus.

„Mám neutuchající pocit, jako host, kterého nezvali, a proto neví-tají. Neobviňuju se, necítím se vinen, a přece, možná že být nevinný neznamená být bez viny. Myslím na svého otce, rabínského dědu, kdo, co, včetně mě, je zodpovědný za to, co se se mnou děje. Co jsem kdy, třeba nevědomky, porušil, co jsem zavinil, čemu jsem nezabránil. Slyším svůj hlas, který ke mně volá nebo šeptá, abych si uvědomil, že žiju. Jistě, žiju. Taky jsem mimochodem už párkrát zemřel. Tážu se jak, kde, co bude dál? Určitě nás oba poškodilo, kde jsme byli. Německá bezcennost života, kterou představili za války světu, dějinám, budoucnosti. Pár let po válce a válka je v nás, jako zhoubný nádor, vřed, neléčitelná nákaza. Ten hlas je svědomí, zodpovědnost, zoufalství a bezmoc. Trochu i rozmar. Přitom mně nic nechybí. Žen-

ské říkají, že na pohled ujdu. Když to dojde dál než k flirtování, cítím se pořád ještě dost mužně. Váhám, co všechno mohu připustit. Uvidíme.“

„To se ví, Vili,“ řekl jsem.

Trvalo mi pár dní, než jsem se vyrovnal s ozvěnou, co mi řekl, a hledal jsem, za sebe i za něho, proč. Strašila ho facka, kterou jako pomocník kápa, ze strachu z postihu, dal spoluvězni v Auschwitz-Birkenau*, v někdejším cikánském lágru, kde zaplynovali přes noc čtrnáct tisíc cikánů, aby udělali místo pro židovské vězně; rána holí, kterou téměř přerazil záda neposlušného vězně v družině nastupující do práce v Auto-Union, budoucím Audi, kam jsme rovněž nosili kameny na stavbu cesty, většinou jen tam a zpátky, abychom nahlédli marnost své existence před splynováním a smířili se s tím, že na tomto světě nemáme co dělat.

Nechtěl jsem myslet na smrt, stejně jako můj někdejší mentor Vili Feld. Básník se mýlí, jestliže tvrdí, že smrt není zlá. Je zlá. Zvláště předčasná smrt, smrt dětí, které se ještě nerozhlédly, ale po jediném dni v Auschwitz-Birkenau vědí, zač je toho loket.

Smrt žen, které ztratily přehled, kde jsou jejich děti, co se s nimi stalo. Smrt otců, kteří umírají s pocitem, že jako otcové selhali, neschopní chránit a starat se o své rodiny. Smrt nevěst před svatbou, k níž už nikdy nedojde, jinochů, kteří už neuvidí, o čem snili, jak obstojí ve zkouškách života. Smrt zpěváků, kteří už nikdy nezapějí, smrt umělců, kteří se v duchu dotkli dokonalosti a zahynou vzápětí udušením cyklonem B. Můj seznam neměl konce.

Cítil jsem, že život Viliho Felda nemá hranici, jen předěly. Co bylo, je, co je, není.

„Itálie je krásná země,“ řekl. „Je jako žena. Chcete ji milovat a jen Bůh ví, proč to nejde beze zbytku. Je velkorysá, dobrosrdečná, má víc světla, než unesou oči. Cítíte, čím je výjimečná. Rozdává lásku, ale asi ne všechnu. Čím jsem tu déle, tím jsem přesvědčenější, že je to štěstí narodit se jako Ital.“

* (Pozn. red.: V červnu 2007 rozhodl Výbor pro světové dědictví UNESCO na žádost Polska a Izraele o změně názvu na Osvětim-Březinka.)

„Ještě jste nezemřel, tak čeho byste litoval, Vili,“ utěšoval jsem ho.
„Snažím se roztrždit si, co je opravdu v životě důležité,“ řekl.

To všechno říkal lehce, jako by tlachal při kartách a nebralo se každé slovo na těžkou váhu. Bral svůj život jako hazardní hru, s jeho vlastní elegancí, lehkostí a svým způsobem i lacinými moudrostmi. Byl to starý i nový Vili Feld, kterého jsem poslouchal, každé slovo, a hledal, co je za hlasem, zvukem slov.

Miloval určitě víc žen než jednu. Našel zalíbení v nejedné zemi. Mohl jsem se jen domýšlet, co hledal. V jakém rozpoložení myslí jsem ho potkal. Byla to ozvěna německých rasistů přemýšlet o tom, jakým rodičům se člověk narodil, na jakém místě, v jakou dobu a jaké štěstí by bylo narodit se jiné mamince a odlišnému otci, v jinou dobu, na jiném místě. Zdálo se mi zbytečné o tom přemítat a kazit si život a náladu. Bylo to vzdálené, ale jen léty, ne v paměti, v ozvěně.

Míjeli jsme ohradu s plakáty. Výrazná byla siréna, půvabná pan-
na s ptačím tělem a po hrud' a ňadra nahá. Nelákala námořníky, ale kolemjdoucí, a ne jako andělé smrti se zpěvem a nebeskou hudbou, aby podle legendy usmrcovali, ale dráždili. Uváděla cenu vstupu na výstavu, pár desítek lir.

„Jde o rovnováhu,“ řekl. „Poruchu rovnováhy.“

A pak: „Čert to vem. Je to prostě tak, že žít navěky je smrtelný hřích.“

Nono, myslel jsem si.

„Víte, kde bible nejvíc lže?“ zeptal se. „V kapitole o ráji. Ta větička, kterou si vymyslel asi ten nejzlomyslnější rabín: Ze stromu poznání dobrého a zlého však nejez. V den, kdy bys z něho pojedl, propadneš smrti.“

Dodal: „Podívejte se na Německo.“

A do třetice: „Všechno dobře dopadne.“

„Jasně, Vili.“

„Člověk by musel být čaroděj, aby poznal, co ho čeká.“

Jiný plakát zval na verše řecké básnířky Sapfó v novém překladu a v podání tří slavných hereček. Černými písmeny citovali: *Smrt je zle – tak bozi uznali. Vždyť kdyby byla krásná. sami by zmírali.*

Vili Feld si to přečetl a usmál se.

„Jasně, jak říkáte,“ řekl.

Pak řekl: „Bylo by dobré, kdyby se člověk mohl stáhnout do své ulity, mít klid. Alespoň tolik, kolik si zaslouží.“

„Kdo by chtěl klid, Vili?“ otázal jsem se. Podle mého nebylo nad neklid. Aby se pořád něco dělo. A mohl jsem si to vyfotografovat. Nemohl jsem postihnout, co si myslel. Proč se má cítit vinen, ačkoli nikomu nic neudělal? Proč se má domáhat místa, kam patří a je mu odpíráno?

Chtěl jsem obrátit list na rozmarnější záležitosti: „Vili, vy jste ale musel mít hodně žen. Představte si, že byste sepsal seznam.“

„Bez touhy je to jen kus masa, příteli,“ odpověděl.

Nevypadal, že by byl na svá erotická vítězství pyšný.

Zničehonic řekl: „Někdy, ačkoli nerad, přemýšlím o smrti. Němci proměnili život v bezcennou komoditu, jak říkají zboží obchodníci. Zbytek světa se snaží předvádět smrt jako zábavu. Stálo by za to spočítat, kolik smrti pro zábavu člověk vidí nebo prodělá, než dospěje, a potom. O té bezcenné pomlčím. Snad aby se nám snadněji umíralo.“

Nahlédl patrně v mém výrazu, že se mi to zdá kapku morbidní, ale nic jsem neříkal. A taky Vili Feld už toho nechal.

„Bylo by lepší věřit, že každý z nás je svým způsobem první a poslední.“

„Jasně, Vili,“ podotkl jsem, ačkoli mi nebylo jasné, co tím chtěl říct nebo koho citoval.

„Nakonec můžu, nemusím, co nechci,“ řekl.

Podle Ervína Adlera byl Vili Feld sukničkář. Džentlmen. Se sklonem k hazardním hrám, u stolku i v životě. Zároveň měl Vili Feld – z hlediska vyššího poschodí duše – kousek pravdy. Prošli jsme německou ruletou. Pokládal Viliho Felda za maličko zbrklého. Válka ho trpělivosti nenaučila. Snad pokoře. Adler podtrhl slovíčko snad. Zdál se mu po válce netrpělivý. Případal si, že mu svět dluží. Pojem žid neztotožňoval s pojmem dluh. Naopak. Neřekl by, že je věřitel, ale v hloubi duše byl. Neměl právo na klid? Úvahy V. F. pokládal Adler

za zkratku. Například emigraci hned po válce. Dolů do Izraele, mezi miny a pomeranče. V. F. se neštítel ideologie, ale za žádnou by nešel do války. Revoluce ho znepokojovaly. Nebyl vysloveně sionista. To židovské v Izraeli ocenil z hlediska obrany bezbranných. Poučených. Popálených. Židé se domnívali dva a půl tisíce let, že je možné se bránit slovem. Omyl. Přecenili slovo. V rozhodujícím okamžiku je puška s náboji víc. Se zbraní v ruce to byla jiná liga. Rozhodující platidlo. Z bezbranných se stali přes noc, z nutnosti, obranyschopní. Nebylo to daleko hrdinství. Vzhledem k nepatrné rozloze země a trpasličímu počtu obyvatel. Vyhladili nepsaný zákon: Už nikde nikdo nesmí bez-trestně zabít člena židovské rodiny, i kdyby to byl poslední mrzáček. Na to slyšel Ervínek Adler stejně jako V. F. a moje maličkost. Z toho hlediska jsme byli kapku všichni sionisté. Navzdory protivnosti všeho, co bylo fanatické.

„Šalomáci šalom,“ posmíval se Adler, když se před odjezdem s V. F. potkali.

„Mír blízkým i vzdáleným,“ oplatil mu V. F. nápisem na branách židovských hřbitovů.

Vojenskou stránku židovského státu uznával bez výhrad. Evropa mu připomínala hřbitov. Nebyl sám. Lidé, kteří si za války mastili kapsu a teď vítali Rudou armádu a hlásili se o legitimaci revoluční strany, mu lezli krkem.

Izrael byl nová kapitola. To bylo, co chtěl. Znovu začít. Šel vstříc své soukromé revoluci.

Byl rád, že dostal povolení k výjezdu s podmínkou, že je to trvalé. Trvalé? Vnitřně se usmíval. Co může být pro smrtelníky trvalé? Stačí, že mu nebude v zimě zima, nebude jen jeden z mnoha, bez ohledu na to, co prožil, nebude se muset hlásit o svou totožnost, ani se za ni stydět. Díval se do daleka, ale asi ne dost daleko. Uvidí se. Uvidíme, co to udělá.

Mohl začít se svým staronovým obchodem, záclony, koberce a lino-lea? Druh jednání ho trochu odrazoval. Měl dojem, že za každým úmyslem uzavřít obchod se už předem skrývá snaha ho nachytat, podvést, ošidit. To se mu nezamlouvalo, ačkoli si o povaze obchodu

nedělal iluze. Nakonec to byl důvod, proč se rozhodl, prozatím, dát zase jednou všemu sbohem.

Proč se mi to zjevuje jako živý sen, sotva se uložím do postele? Přitahuju si žlutočernou chlupatou deku až ke krku, jako bych se bál sám sebe, nebo mi byla zima i uprostřed léta? Než to dotáhnu vedle spící Kůstky, Hanky Kaudersové, mé ženy, alespoň k svítání, na konec nejhlubší chodby noci? Je to odvěký souboj dobra a zla, který neprobíhá jen mezi tím, co má jména, místa a adresu, ale ve mně, a je těžké ukázat prstem, kdy a v čem jsem vyhrál nebo podlehl? Čím jsem vinen, v čem jsem bez viny? Proč mi epizody, o kterých už nikdo neví a ze kterých mě nikdo neobviňuje, táhnou hlavou až k nedostižnému ránu? Proč na mne dotírá můj vnitřní hlas, moje horší, nebo snad lepší svědomí?

Tou dobou, kterou se může začít (protože někde to musím nakousnout), v pošmourný deštivý den, poslední letní a první podzimní týden 1950, jsem si vykračoval po římské Piazza Cavour. Mou chůzi a výraz mých zelených kočičích očí, zšedlých, jen když se zlobím nebo bojím, držení těla (abych neházel rukama, jak mívám ve zvyku a kvůli čemu už mi babička Olga s tebou Magdou vytýkaly klackovitost), včetně ustrojení a kravaty značky Ascot, byste museli vidět. Světlešedé kalhoty z anglického flanelu, patřičně zúžené na stehnech a u kotníků, s vysoko naštepovanou manžetou na mých tenkých skákavých nožkách, střih v pase a přes zadek těsně, jak se patří. Opasek z prvotřídního boxu se zlatou přezkou, na které skáče do bronzu tepaný jaguár na kůzlátko. Narezlé tvídové sáčko se zapínáním na dva knoflíky, s vínovou podšívkou. Všecko jak se sluší na fotoreportéra týdeníku *My přijdem*, s nedělní obrázkovou přílohou.

Bylo mi dvacet. Za sebou jsem měl válku, tři roky koncentráku, Terezín, Osvětim a Buchenwald a kousek protiněmeckého povstání, před sebou život. Z podvědomého důvodu jsem neměl rád obchod. A k povolání, které se platí vysokým vzděláním, jsem se nedostal. Ne tolik pro nepřízeň sudiček nebo vlastní netrpělivost jako kvůli okolnostem, na které jsem měl jen nepatrný vliv. Doháněl jsem to po svém, jak se dalo.

Pršelo už od oběda. Tibera, zvěřená přítoky, mi hučela v patách. Moje služební Leica III houpavě narážela do mých více méně už mužných prsou. Byl pátek. Byla to v mé kariéře první zahraniční cesta. Uměl jsem kapku německy a trochu italsky, co jsem se naučil od italských dezertérů v muničce Hassag Wörke pobočného tábora Meuslowitze u Lipska, kde nás na sedm měsíců zamíchali i s katolickými Polkami, vytahanými po porážce varšavského povstání z kanálů, a pár slov anglicky. S dychtivostí sobě vlastní jsem se už v duchu viděl propříště v Aténách, v Paříži nebo snad v Rio de Janeiru. Všechno jsem pokládal za zálohu na to, co teprve přijde. Neptal jsem se, co si zasloužím. Chtěl jsem. Byl jsem nadřazený udělat pro sebe všechno. Soudil jsem s Adlerem: Teď jsme na řadě. Uměl jsem

ocenit, že mě poslali do Itálie. Nikdy mi docela nedošlo, jak připadla redakční rada zrovna na mne. Měl jsem štěstí? Nebo jsem byl v tom správném věku? Měl jsem čisté ruce, protože za války jsem se nestal do ničeho namočit?

Nebo jsem se přece jen dobře narodil? Mohl bych hladce sečíst chvíle, kdy bych se radši neviděl. Byl to omyl? Pár staříků to i beze mne označilo za *přehmat revolučního opojení*.

I batole pochopí, že by se do města, jako je Řím, i když mi na cestu neotevřeli účet, rád podíval kdekdo z těch, co přicházeli v úvahu. Vlivných staříků se v redakci potloukalo dost. „Ať rozkvetou všechny květy.“ „Víme, co chceme.“ Nebo čínské heslo: „Nezáleží na tom, jakou barvu má kočka, dokud chytá myši.“ A podobně. Od Labe až po Ural a Amur nebo Usuri k Čínskému moři. Vyřizovali si přes mou hlavu účty? Když jsem s Adlerem utekli z transportu smrti z Buchenwaldu do Dachau, protože nás už šest dní odmítali krmit, ale pořád měli ještě dost kulek, a namočili jsme si prsty v Pražském povstání v posledních pěti dnech války, započítalo se to v kádrovém posudku mezi lepší vroubky. (Povedlo se nám později s Adlerem nakouknout do složky s osobními spisy, protože Ervínek to pekl s kádrovou referentkou Jiřinkou R. Pár lidí, s nimiž jsme – jak jsme si mysleli – byli zadobře, o nás prohlásilo věci na zvracení. To nejkřiklavější Adler s Jiřinkou R. spálil. Přisahal, že si to bude pamatovat, ale fakt je, že za sebe si vzpomínám jen na něco.) Možná, že důvod mé služební cesty do Itálie vězel i v popílku těch udání.

Nemluvím o tom, co jsem komu kdy špatného udělal nebo co jsem komu alespoň přál. Je to dlouhá štafeta, i když si ji předávám sám. Ze spousty věcí se člověk naučí vybírat takové, ze kterých se dá spráskat omluva, a nemusí mu zrovna hořet koudel. Kdo se omlouvá, zároveň se obžalovává. Jak říkají Italové, omluva je horší než čin. Spěchat se sebekritikou je neprozíravé. Kromě toho ani nejchytřejší lidí, které jsem poznal, nemůžou do nikoho sáhnout a vytáhnout si důkaz pro svoje předpoklady, i kdyby byly sebesprávnější.

Je člověk od přírody dobrý, krutý, nijaký? Uhněte ho až skutečnost? Co jednou provždy daná povaha? Co z něj užírá to lepší nebo zatlačuje

anebo poráží to horší? Je to teprve alchymie existence, která ho zpracuje do těch rozhodujících a rozpoznatelných rysů? Čím a kdy se to mění? Jakou úlohu v tom hraje zkušenost? Kdy to přeteče nebo nedokyne? Nejpronikavější právník a zákonodárce všech dob, notorický vousáč na poušti, jehož tvář si už nikdo nepamatuje, napůl náš člověk a napůl Egypt'an, to rozlouskl, jak se zdálo rabi Cytronovi z Belgické 25, jednou provždy. Sami sobě žalobcem, obhájcem i soudcem rozhodujeme každou vědomou vteřinu, jak si vybereme mezi spravedlivým a nespravedlivým, správným a nesprávným a dobrým a zlým. Je to zápas ve dne v noci, bez přestávky. To se snadno řekne. Jak kdy. Lepší je hlídat se jak četník. Je toho čím dál tím víc, co vím, že nevím, jak opakuje Ervínek Adler po jiném vousáči, kameníkovi a flinkovi, co si s radostí vypil boolehav, protože údajně špatně vychovával mládež. Ale něco připouštíme ve svůj prospěch sami, a to je klacek o dvou koncích. Kdo chce psa bít, hůl si najde. (Bobeček Máhler v Belgické.) Pár lidí mě už nechalo smažit ve vlastní šťávě, abych si nevyskakoval. A za tři roky lágrů si člověk osvojí pokoru. Jestli jsem měl později smůlu na nadřízené, byly to škaredky. Náhoda? S ošklivými ženskými mám smůlu. Mohl jsem Adlerovi odpřisáhnout, že – alespoň mě – od ošklivé ženské nic dobrého nečeká. Proč? Proto. Měl jsem to od Viliho Felda? Od Luster a Lieblinga alias Černého Pepe? Od Weltfeinda Flussera, Pračlověka z Belgické? Zanechá v nás každý člověk, se kterým se kdy sejdeme, otisk? Je duše každého z nás vlastně vetešnictví, spíš břímě, než co by nás povznášelo?

Nemám modrou krev. Není to erbovní rodokmen, až kam dohlédám. Podle očí, vlasů a pleti a rysů jsme se museli křížit po ty dva tisíce let, co se říká, že jsme se vydali z Judeje a Samarie podél severních afrických břehů přes Gibraltar do Evropy a později do obou Amerik a Austrálie (nemluvte o místech, která jsou na mapě bíle označena *Zde jsou lvi*). Podle tety Magdy byl můj tatínek modrooký a světlavý židovsko-protestantský míšenec s běloučkou pletí. Maminka – taky míšenka – byla nádherně snědá, s vlasy jako havran.

Teta Magda, která se utěšovala, že „chudoba cti netratí“, byla dlouhá a štíhlá jako Marlene Dietrichová. Babička vypadala jako sestra